

Oponentský posudek bakalářské práce

Název práce: Je svobodná vůle pouhou iluzí?

Autor práce: Lucie Kohoutová

Obor studia: Filosofie

Posudek vypracoval: Doc. Daniel Heider, Ph.D.

Datum: 10. 5. 2023

Autorka se v bakalářské práci „Je svobodná vůle pouhou iluzí?“ zabývá tématem existence svobodné vůle. Práce je členěna na šest částí. Po části úvodní, v níž kol. Kohoutová pojednává o hlavním cíli práce a literatuře, z níž bude vycházet, se v druhé sekci věnuje charakterizaci „ismů“, které souvisejí s tématem svobodné vůle. Jedná se o libertarianismus, kompatibilismus, inkompatibilismus, determinismus a (tvrdý) indeterminismus. V třetí kapitole předkládá „rychlý přehled“ řady autorů hájících svobodnou vůli, kteří pokrývají *de facto* celé dějiny filosofie. Stručně je představeno mínění Aristotela, který jako základní podmínku morální odpovědnosti akcentuje dobrovolnost a poznání okolností volby. Je zmíněn Platón, podle kterého svobodný člověk je ten, který směřuje k ideji Dobra. Uveden je stoik Chrysippos, který svobodné rozhodování spojuje s jednáním podle rozumu. Stranou nezůstává Augustin a jeho pojetí vůle v kontextu existence zla ve světě. Odkazuje se na intelektualistické pojetí svobodné vůle Akvinského, a také na voluntaristickou koncepci Dunse Scota. V přehledu nechybí koncepce novověkých racionalistů Descarta a Leibnize. Kantovo pojetí svobodné vůle je uvedeno v souvislosti s kategorickým imperativem. Zmíněn je také Kierkegaard. Představeno je pojetí odpovědnosti H. Arendtové v jejím textu o banalitě zla u Adolfa Eichmanna. V čtvrté kapitole se bakalářka podrobněji věnuje svobodné vůli jako základní podmínce morální odpovědnosti. V této kapitole autorka, mj., zmiňuje koncepci odpovědnosti a svobodné vůle Roberta Spaemanna; rozlišení negativní a pozitivní svobody Isaiah Berlina; pojetí odpovědnosti za budoucí generace Hanse Jonase. V páté části se bakalářka dostává k hlavnímu bodu své práce, kterým je obhajoba teze, že svobodná vůle není pouhou iluzí. V závěrečné části ještě jednou autorka vyzdvihuje význam svobodné vůle pro morální odpovědnost.

Na práci oceňujeme existenciální zaujetí, s nímž autorka přistupuje k obhajobě teze o existenci svobodné vůle. Takto angažovaně napsaná práce je koncipována jasně, a má jasný cíl. Hlavním argument je jednoduchý: Bez svobodné vůle není možná žádná etika, žádná vina, žádná chvála, žádný trest, žádné povzbuzení, žádná morální odpovědnost. Bohužel v kontextu dlouhého dějinného přehledu je argumentaci ve prospěch svobodné vůle věnováno velice málo prostoru, totiž necelé dvě stránky.

K práci máme také několik dílčích námitek:

- 1) Na str. 6 autorka říká, že „Kapitola *Svoboda vůle* v úvodu představí historický pohled na tento pojem a argumenty a myšlenky od antiky po současnost. Navazuje podkapitola, kde se dotknu problematiky svobodné vůle v kontextu s vědomím.“ K jaké části/sekci práce autorka odkazuje? Bohužel se nám nepodařilo identifikovat *passus*, v němž by se autorka věnovala tématu vztahu svobodné vůle a vědomí.
- 2) Své pojetí svobodné vůle bakalářka kontrastuje *de facto* jen s vědeckým či tvrdým determinismem, který byl zformulován v raně novověké filosofii a vědě na základě

myšlenky přírodních zákonů. Pomineme-li zmínku o „teologickém determinismu“ v podobě Božího předvědění, v práci není zmíněn jiný typ determinismu, který pochází anebo může pocházet ze strany rozumu, totiž ze závěrů praktického rozumu. Je otázka, zda vůle nemůže být determinována také závěry praktického rozumu. S tím souvisí, že není jasné, jaké pojetí svobodné vůle autorka vlastně hájí. Není-li myšlenka svobodné vůle iluzí, jedná se o svobodnou vůli v kompatibilistickém pojetí, tj. v pojetí, podle něhož svobodná vůle a volba jsou slučitelné s determinací praktického rozumu, anebo spíše v pojetí libertariánském, podle něhož naše vůle je podstatně indiferentní ve smyslu, že ji nelze pojímat jako determinovatelnou rozumovým soudem o největším dobru?

Nepřekvapí, že v onom „seznamu“ mínění různých autorů jsou uvedeni autoři, kteří se ve svém pojetí svobodné vůle výrazně liší. Za zmínku stačí uvést teorie Scota, Descarta, Leibnize, Augustina a Aristotela. Mohla by autorka říct, v čem základním se liší např. koncepce svobodné vůle u Scota a Leibnize? Spatřuje autorka nějaký rozdíl mezi dobrovolností a svobodou jako indiferencí v libertariánském smyslu? Pokud ano, v čem? Jakou „nutnost“ tato dvě pojetí svobodné vůle odmítají?

- 3) Na str. 14 autorka říká: „Podstatou člověka je pro Descarta svobodná vůle, protože ho tím odlišuje od jiných stvoření.“ To se nezdá být správné. Podle Descarta, jak známo, to, co odlišuje od jiných tvorů je „cogitare“ neboli vědomí.
- 4) Ve svém prvním argumentu proti determinismu (str. 25) autorka říká, že determinismus nás zbavuje odpovědnosti, aby pak na obhajobu determinismu řekla: „Ovšem zde přicházejí obhájci tohoto směru s tím, že nejde o vůli, ale o předvídatelné události. Jeho konání a následný trest za jeho provinění je jakýsi prostředek. Jak ale determinista obhájí své argumenty pro tuto teorii?“ (str. 24) Tato odpověď nám není zcela jasná. Co determinista má na mysli, když říká, že trest je prostředek? Pro co má být prostředkem? O jaké předvídatelnosti autorka mluví?
- 5) Bakalariantka tvrdí, že obecně platí, že mé přesvědčení závisí na svobodné vůli. Je tomu skutečně tak? To, že teď sedím u počítače a píšu posudek na bakalářskou práci paní kolegyně Kohoutové, je mé přesvědčení, které však na mé svobodné vůli nezávisí. Nad formací našich přesvědčení, zdá se, nemáme takovou kontrolu, jakou máme nad našimi činy.

V práci postrádáme také zmínku o další rozměru problematiky svobodné vůle, jímž je problémem indeterminismu v souvislosti s faktorem náhody, o němž hovoří kvantová fyzika.

Vzhledem k nedostatečné reflexi související s rozlišením libertariánského a kompatibilistického pojetí svobodné vůle, a zkratkovitému přehledu názorů na svobodnou vůli u celé řady autorů, navrhuje práci hodnotit známkou „velmi dobře -“.

V Českých Budějovicích

doc. Daniel Heider, PhD.